

טל ניצן*

תרופות או לא להיות: פמיניזם, פטריארכיה והצלת חיי נשים

טריגר פגיעות בנשים

יש לי בקשה חריגה.

אני זקוקה לתרומה ספציפית של גולות היום שאחרי לנשים דרוזיות מסוריה.

אני ארכז ואמסור בנקודת מסירה. כתובת בפרטי.

אחד הדברים הראשונים ששמעתי על הטבח בסוידא (אמצע יולי 2025) הוא שנשים ישראליות מגייסות, אוספות, מתרימות גולות היום-שאחרי כדי לשלוח אותן לנשים דרוזיות בסוריה. כמו טנדר הטויוטה הלבן שפרץ למסכים שלנו בבוקר שבעה באוקטובר ובישיר "זה לא עוד סבב רקטות", כך גם ההודעה הזו פרצה את ערפל בדיקת המבחנים שהייתי שרויה בו, ושלחה אותי להקשיב טוב יותר לחדשות על התפרצות האלימות המזויינת בסוריה. היא גם ארגנה את הדרך שבה הבנתי את ההתפרצות האלימה הזו – פגיעה גופנית מכוונת וממוגדרת באזרחיות (ואזרחים), נטישת המדינה (הסורית), התלות בסיוע חיצוני, ההירתמות האזרחית והמוסדית הישראלית, התעלמות דעת הקהל העולמית.

* הטקסט נכתב כחלק משיתוף פעולה מתמשך עם ד"ר אבתסאם ברכאת (יו"ר שותפה של קהילת מגדר של האגודה הסוציולוגית הישראלית ומרצה בחוג למדעי ההתנהגות, המכללה האקדמית צפת) ומושפע ממנו.

מכיוון שעד שהבנתי מה קורה כבר חלפו 72 השעות הקריטיות, עשיתי את הדבר הקרוב שיכולתי לחשוב עליו, וכתבתי לד"ר אבתסאם ברכאת, סוציולוגית החוקרת התמודדויות של נשים דרוזיות בישראל עם ריבוי מבני כוח, ומשם התגלגלנו למסע משלנו של הירתמות אזרחית והעלאת מודעות מקומית ועולמית. במרכז העשייה עמדה הטענה בדבר פגיעותן היתרה של נשים מקבוצות מיעוט בסכסוכים מזוינים, והשתמשנו במצב הקשה בסווידא כמקרה בוחן. לא כדי להמעיט בחשיבות המתרחש, אלא כדי לנסות ולהצביע על דפוסים רחבים יותר באזורנו ובכלל.

אלימות מינית הייתה תמיד חלק מסכסוכים מזוינים. בעבודת התזה שלי, "גבולות הכיבוש: נדירותו של אונס צבאי בסכסוך הישראלי-פלשתיני" (ניצן, 2006), בחנתי כיצד גבולות חברתיים שונים וההצטלבויות ביניהם מונעים, מאפשרים ומזמנים אלימות מינית בסכסוכים מזוינים, והבחנתי בין אלימות מינית סימפטומטית לאלימות מינית סיסטמית. אלימות סימפטומטית היא אירוע "זמני-נצלני", ואופיינית למקרים שבהם יחסי הכוח והשליטה בין הקבוצות ברורים (ומנוצלים על ידי זמנים יחידים), ואילו אלימות מינית סיסטמית נועדה ליצר ולקבע יחסי שליטה בין קבוצות, ולעתים משמשת גם כפרקטיקת הרס והשמדה של קבוצות מיעוט.

ככל שהקבוצה המותקפת מאורגנת סביב תפיסות שמרניות יותר, כך הפגיעה המינית בבנות הקבוצה "יעילה" יותר להרס הקבוצה.¹ ראשית, כאשר בתוליהן של נשים נקשרים בהדרת הכבוד של הגברים בני משפחתן, פגיעה בהן מאפשרת לתוקפים לסמן פגיעה ב(כבוד ה)גברים. שנית, כשנשים נתפסות כרכוש הגברים בני משפחתן וכתלויות בהם להגנתן, פגיעה בהן מאפשרת לתוקפים לסמן שהגברים נכשלו בתפקידם כמגינים, ומכאן, את הרס מבנה הקהילה. ולבסוף, כאשר מגע מיני עם גבר מקבוצה אתנית או דתית שונה הופך את האישה לאסורה על בני קבוצתה, פגיעה בה מונעת את שיבת הנשים לקהילה, ופוגעת, תחילה, במרקם החברתי-תרבותי של הקבוצה, ובהמשך, מונעת את ההתמשכות הפיזית (ריבוי טבעי) של הקבוצה עד לכדי רצח עם.

בספרה **מלתעות הפטריארכיה: אלימות מינית ורצח עם** (2024) מסבירה ד"ר נעמי הלברטל לנדאו שבמצבים כאלו הקבוצה התוקפת מפעילה את התפיסות הפטריארכליות

---

1 גם פגיעה מינית בגברים בעת סכסוכים מזוינים יכולה להיות סימפטומטית או סיסטמטית. פגיעות סיסטמטיות פוגעות בכבוד הגברים ומסמנת אותם כחלשים (נקביים, נחדרים, לא מגינים), ולעתים יש לה השפעות (גופניות ופסיכולוגיות) על יכולתם להעמיד צאצאים.

של הקבוצה המותקפת ככלי תקיפה נגדה. כדי להתגונן מכלל האיומים הללו, בני הקהילה המותקפת מבטיחים "להגן" על נשים צעירות מפני אלימות מינית, ולהרוג אותן מבעוד אונס בדרכים שונות. כך, במצבי קונפליקט לאורך ההיסטוריה ובמרחב הגלובלי נוצרים מצבים שבהם נשים, נערות וילדות חוששות מ"הגנת" בני משפחתן יותר מאשר מפגיעה ישירה של גברים מהקבוצה התוקפת. הלברטל לנדאו התמקדה בעיקר ברצח העם הארמני (בהתבסס על מסמכים ארכיוניים) ורצח העם היזידי (בהסתמך על ראיונות עם שורדות). במקרה היזידי היא הופתעה – כל השורדות שראיינה סיפרו שבזמן שהותן בשבי שמעו על פסק הלכה תקדימי של המנהיג הרוחני, הבאבא שיח', שהתיר את שיבתן של הנערות והנשים (ללא ילדים שהרו בשבי) לקהילה.² פסק ההלכה הזה, הן סיפרו בראיונות, היה מרכזי במאבקן לשרוד ואף לברוח משבי דאע"ש.

בדצמבר 2024 נתפס השלטון המרכזי בסוריה בידי קבוצות מורדים עוינות זו לזו, ובראשן הארגון היאת תחריר א-שאם, בהנהגת אחמד א-שרע. זהו ארגון מורדים סורי ג'יהאדיסטי שהוקם בשנת 2017 בעקבות מיזוג של מספר ארגוני מורדים ערבים מרקע מוסלמי-סוני-סלפי, ונתפס כשלוחת אל-קאעידה בסוריה וכבעל קשרים לכוחות המדינה האסלאמית (דעא"ש). מאז פועל א-שרע בזירה הבין-לאומית באמצעים דיפלומטיים כדי לקבל הכרה כמנהיג לגיטימי, ובזירה המקומית הוא פועל לייצוב כוחו באמצעות דיכוי, השפלה, אלימות והשתקה, בעיקר של המיעוטים העדתיים. הקרבה הגיאוגרפית, הדמיון הרעיוני והקרבה הארגונית של המליציות בסוריה לכוחות המדינה האסלאמית ולמסורות הפטריארכליות של הקהילה הדרוזית בסוידא העמידו את הנשים, הנערות והילדות הדרוזיות שם בסיכון המוגבר שעליו מדברת הלברטל לנדאו.³ כשלוש מאות נשים, נערות וילדות דרוזיות נאנסו בימי המתקפה הראשונים, בדפוסים המאפיינים אונס ג'נוסידי – פגיעה בכל טווח הגילים, פגיעות קבוצתיות ופומביות, פעמים רבות לעיני בני משפחה, תוך כדי הפעלת אלימות קיצונית על הגוף, באופן שרבות לא שרדו. נוסף על כך, מאתיים נשים, נערות וילדות הוגדרו נעדרות. בשבועות שלאחר הטבח נמצאו חלקן מסתתרות בכפרים המכותרים, חלקן מתות, וכנראה שכעשרים עדיין מוחזקות חטופות.

כחצי שנה לאחר הטבח בסוידא פרסמה סלוא אבו יוסף, מובילת קהילת הנשים הדרוזיות בארגון "בונות אלטרנטיבה" וכותבת טור דעה ב"פוליטיקלי קוראת", [ריאיון עם השייח'](#)

2 באופן דומה, נשים יהודיות נשואות שנאנסו בשואה נחשבו להלכה כאנוסות ולא כבוגדות, ועל-פי פסיקות רבניות רבות, בהן של הרב הרצוג והרב עוזיאל, הן לא נאסרו על בעליהן הכהנים או הישראלים.
3 ד"ר הלברטל לנדאו הייתה אחת הדוברות במפגש הראשון שקיימנו, ד"ר אבתסאם ברכאת ואני, בנושא "נשים במלחמות המלחמה: סוידא כמקרה בוחן", 28 באוגוסט 2025.

[מואפק טריף](#), שבו סיפרה כי לצד איסוף התרומות ומבצע השילוח שהתפרסמו ברשתות החברתיות, הפעילות גם פנו לקבלת היתר הלכתי לשימוש בתרופות.

זו החלטה שהתקבלה לאחר התייעצות רחבה, מסביר לי השייח', אחרי שתיאר לי במשך שעה ארוכה את הזוועות שעוברות הנשים באל-סוידא. 'זה צו השעה. **צעד הכרחי להגנה על כבודן של נשות העדה**' (אבו יוסף, 2026).

ההצהרה הזו החזירה אותי לפסק ההלכה של הבאבא שייח' היזדי, שכפי שסיפרו המרואיינות היזידיות להלברטל לנדאו, שימש מקור תמיכה, והיה מרכזי במאבקן לשרוד ואף לברוח משבי דאע"ש. בו בזמן, פסק ההלכה הזה הותיר את ההחלטה על עתידן של הנפגעות היזידות בידי כוח פטריארכלי, וקבלתו היוותה אשור של מקור הסמכות העדתית והמבנה הפטריארכלי של הקבוצה. חוסר הקבלה של ילדים שנהרו כתוצאה מאונס חידדה עוד יותר שמטרתה המרכזית של הפסיקה הייתה לאפשר את ההתמשכות הפיזית של הקבוצה, ולא לקרוא תיגר על התפיסות הפטריארכליות שבבסיסה.

הדמיון בין פסקי ההלכה והנסיבות הטרגיות, הוביל את ד"ר אבתסאם ברכאת ואותי לשיחה מתמשכת עם סלוא אבו יוסף, ולהזמנתה להשתתף במפגש השני שקיימנו בנושא: [בחזרה לסוידא: פגיעותן היתרה של נשים מקבוצות מיעוט לאחר התפרצות מזוינת](#), 29 בינואר 2026.

כבר ביום הראשון של ההתקפה, סיפרה סלוא במפגש הזום, הגיעה אליה פנייה מפעילה של "בונות אלטרנטיבה" ברמת הגולן. הפעילה סיפרה שבנות משפחה בסוידא דיווחו על ריבוי מקרי אונס במהלך התקיפה, ותהתה אם ניתן יהיה לאסוף (בישראל) ולהעביר (לסוידא) גלולות היום-שאחרי. ד"ר אלינור בריינר גולדשטיין קיבלה את הפניה מסלוא, ועמדה עם הדס רגולסקי, ממייסדות "בונות אלטרנטיבה" בראש המבצע, שבו השתתפו מספר גופים אזרחיים, ובהם "בונות אלטרנטיבה", "הדמוקרטיה", "עוגן לעתיד", "איגוד מרכזי הסיוע" ו"דלת פתוחה", וגם קופת חולים מאוחדת והמחלקה למעורבות חברתית בהסתדרות הציונית. מדובר במבצע הומניטרי מסובך מאוד, הסבירה לי הדס בהתכתבות ווטסאפ, שכן מעבר לשעון המתקתק (72 שעות) והצורך למצוא דרך להעביר את המשלוח לסוידא, הן הבינו שיש גם צורך לקבל אישור הלכתי ללקיחת התרופות, ופנו לצורך כך לשייח' מואפק טריף, המנהיג הרוחני של העדה הדרוזית בישראל.

את פסק ההלכה, הסבירה לי סלוא עוד בהתכתבותנו הראשונה (7.1.2026), לא קבע השייח' לבדו. ראשית הוא כינס מספר שייח'ים מכובדים מהמועצה הדתית בישראל, בהמשך הם קיימו התייעצות עם המועצה הדתית בסווידא, שבראשה עומד שייח' חכמת אל-הג'רי, ורק אז התקבלה ההחלטה.⁴ ההסכמה על פסק ההלכה הגיעה אחרי דיון מתמשך בין השייח'ים משני צידי הגבול, שבסופו הוחלט על נחיצותו של פסק ההלכה "על מנת להגן על כבוד הנשים ולשמור על החיים שלהן בעקבות מספר מקרי התאבדות". היא גם סיפרה כי לבקשתו של השייח' בפתחה שהתפרסמה בפוליטקלי קוראת,⁵ לא מפורט כל הסיפור, אבל לא פירטה (אם כי ההבדל בין ההסבר שהתפרסם לזה שהיא שיתפה איתי הציע רמיזה מסוימת).

"בשעת חצות, כשארזנו את המשלוח", סיפרה הדס רגולסקי, "הגיע האישור (בערבית). הדפסתי אותו במספר עותקים וצירפתי לכמה שיותר תיקים שבהם ארזנו את המשלוח, כדי שכל מי שתראה תראה שיש אישור הלכתי". "בו בזמן" היא הסבירה, "זה היה ברור לי מייד, כבר בשבוע שאחרי, שהתרופות לא הגיעו בזמן ושצריך לעשות עוד משלוח, אבל של תרופות להפסקת הריון". "המשלוח הנוסף", כך סיפרה, "אורגן דרך חברות תרופות ישראליות והגיע ברובו מאירופה כי לא היה מלאי בישראל. זה עלה מלא כסף, ונשלחה כמות שגדולה מזו שיש בישראל למשך שנה שלמה. ולצד, עדיין קיבלנו דיווח לא מאומת אבל ממקורות שלנו ש-82 נשים נשארו בהריון, כלומר שהיקף האונס היה רחב משחשבו ושלא כל הנאנסות היו מוכנות לקחת את התרופות שנשלחו".

בהרצאתה במפגש הזום הדגישה סלוא את הדיון שערכו הפעילות הפמיניסטיות המקומיות בנוגע למשמעות בקשתן של הנשים מסווידא, מתוך הבנה שפרקטיקות פטריארכליות של שליטה בגוף הנשי מתחזקות בזמן מלחמה. להבדיל מבקשות אחרות לסיוע: מזון, ביגוד, כסף, שמיכות, ציוד לתינוקות, הבקשה הזו, הסבירה סלוא, סימנה את נשות סווידא כסובייקט אקטיבי וכבעלות ידע על חייהן, כמי שמבינות למה הן זקוקות, ומה "מציל חיים" בעיניהן. לדבריה, במציאות שבה גברים יוזמים ומנהלים מלחמות, לעתים מילולית, על גופן של נשים, מי שנמצא בצומת קבלת ההחלטות אינן נשים, ולכן המצוקה הזו אינה עולה אל פני השטח.

4 שייח' מואפק הוא המנהיג הרוחני של העדה הדרוזית בישראל, ושייח' חכמת אל-הג'רי הוא המנהיג הרוחני של העדה הדרוזית בסווידא. במקרה הספציפי הזה, מכיוון שמדובר בצעד תקדימי, היה דיון רחב ומשותף של שתי המועצות, כאן ובסוריה (כלל הנועצים והמחליטים היו גברים).

5 <https://politicallycorret.co.il/moafek>

לכן הן החליטו לתעדף את הבקשה הזו, המגלמת את חשיבות ההקשבה לנשים כגורם ידע, הן כמגדירות סדר עדיפויות (מושקת) של צורכיהן, הן כפעולה המערערת היררכיות פטריארכליות.

ההתגייסות **הפמיניסטית**, כאמור, לא הספיקה, והצריכה גם את התגייסות **הפטריארכי (יה)**. מחד גיסא, השייח' פרסם פסק הלכה תקדימי שאישר שימוש בכדורי הפלה לנשים שנאנסו בידי טרוריסטים, צעד יוצא דופן שמטרתו הייתה לאפשר הצלת חיים של נשים שנאנסו. מאידך גיסא (וכמו פסקתו של הבאבא שייח'), הפעולה הזו הותירה את ההחלטה בנוגע לגופן וגורלן של נשים בידיהם של מנהיגים גברים.

יתר על כן, הדגישה סלוא, גם הבעלות על סיפור אֶחְרִיתֵן של הנשים שנאנסו נלקחה מהן. ניהול הסיפור ניכר כבר בפער בין ההצהרה שפורסמה ב"פוליטיקלי קוראת" ובין מה שסיפרה לי סלוא למוחרת בדבר נחיצותו של פסק ההלכה: המקטע הקשור בשמירה על חייהן של נשים ובידיעה שמספר נשים כבר התאבדו במגוון דרכים,⁶ לא נזכר בטקסט שהתפרסם. במפגש עצמו היא דיברה על הפער כמכוון ועמוק אף יותר: "ידוע לנו שחלק גדול מהנשים אכן קיבלו תרופות שהצילו את החיים שלהן. ידוע גם שנשים בפריפריה של סווידא, שלא הגיעו אליהן תרופות, או נשים שלא הגיעו אליהן תרופות בזמן ולא הצליחו להפטר מההיריון הלא-רצוי, נרצחות על ידי בני משפחה: בני-זוג, אחים, אבא שלהן". את הנתונים הללו, המוכרים לה ממקורותיה בסווידא, ביקש ממנה השייח' במפורש לא לפרסם: "אנחנו לא מדברים על רצח נשים בתוך העדה".

דפוסים דומים הזכירה במפגש הזום ד"ר רימה טליעה, חוקרת יחסים בין-לאומיים המתגוררת בסווידא: ישנן נשים שנסגרו בבידוד בביתן (מבחירתן או מבחירת משפחתן) ומרעיבות עצמן למוות; הנשים החטופות שלא הושבו נחשבות "אבודות" כדי לשמור על כבוד המשפחה.

הפרקטיקה של הפקעת סיפור אֶחְרִיתֵן של הנשים שנאנסו והשתקתו, הסבירה סלוא, ממשיכה את השליטה הפטריארכלית ואת המבנה החברתי המדיר נשים מקטגוריות של ביטחון, ריבונות ודחיפות פוליטית. ולכן חיוני בעיניה להתנגד להפקעה הזו.

---

6 מקרי ההתאבדות, סיפרה סלוא, מתרחשים בקרבת הבית (קפיצה מהגג, קפיצה לבאר) ומשותפים ברשתות כפעולה חיובית: "קפצה לבאר ביתה, שמרה את כבוד ההר".

תרופה: חומר שמוכנס לגוף כדי לסייע במאבק במחלה

אונס במהלך סכסוך מזוין הוא הרסני לנפגעות ולקהילה. היריון בנסיבות הללו הרסני אף יותר, מכיוון שהוא מסמן באופן מוחשי, גופני, את הפגיעה בכבודם של הגברים ואת כישלונם למלא את תפקידם כמגינים, ולכן מערער את מבנה הקבוצה. מכאן, בזמן שאת האונס כבר לא ניתן למנוע, העלמת ההיריון חיונית לא רק כהגנה על כבודם האבוד של הגברים, אלא כהגנה על המבנה החברתי הפטריארכלי.

התרופות שנשלחו לבקשתן של נשות סווידא, על-ידי נשים שהכירו בהן כסמכויות ידע (על חייהן ובכלל), הן תרופות מצילות חיים. הן הצילו נשים מתסמיני מחלת הפטריארכיה: רצח נשים שנאנסו או יצירת מציאות שמעודדת נשים נפגעות "לבחור" לסיים את חייהן. פסק ההלכה התקדימי של השייח' בנושא נטילת התרופות אמנם אפשר לנשים לשרוד בחיים את האונס שעברו, אבל השאיר את הסמכות לקבלת החלטות על חייהן בידי הפטריארכ(יה).

במציאות שנוצרה, חייהן של נשים בסווידא ניצלו בזכות שיתוף פעולה בין פעילות פמיניסטיות לפטריארך בישראל, שיתוף פעולה שאשרר וסייע לשמר את הפטריארכיה. נותרנו עם השאלה אם (וכיצד) ניתן להציל נשים מידי הפטריארכיה בלי להציל גם את הפטריארכיה עצמה.

ד"ר טל ניצן, פורום סופי דיוויס לחקר מגדר, סכסוכים ויישובם, ולימודי מגדר ומגוון, האוניברסיטה העברית בירושלים

דוא"ל: tal.nitsan1@mail.huji.ac.il